

Försök att utvinna olja ur alunskiffer vid Gössäter av Lennart Holmgren.

År 1875 inköptes Gössäters gård av Lars Wilhelm Kylberg från Såtenäs i Tun. På hans ägor i Gössäter fanns gott om alunskiffer i berget och den var även lättåtkomlig genom att den i huvudsak var täckt av lösa jordavlagringar av ringa mäktighet och på sina håll även gick i dagern. Eftersom alunskiffern var värdefull som bränslematerial vid kalktillverkning, ville Kylberg pröva den för eldning av ångmaskinen i sitt nyetablerade mekaniska stenhuggeri. Trots negativa resultat vid försök på Hellekis tidigare var han övertygad om att frågan borde kunna lösas.

Han försåg en äldre lokomobil med rörliga rost (där inmatningen av bränslet sker) och fann att med denna ytterst enkla och billiga anordning och med krossa skiffer, uppeldningen av lokomobilen gick både bekvämt och utan svårighet samt med ett mycket gott resultat.

Han beställde då en panna av särskild konstruktion försedd med lång ugn och med rörliga rost, vilka insattes och sedan med fördel kunde eldas med uteslutande krossad skiffer. Vid jämförelse med kol visade sig skiffern äga 25 % av kolens bränslevärde. På grund av sin stora askhalt tål emellertid skiffern ej transport utan måste användas vid brytningsstället.

I samband med dessa eldningsförsök gjordes på 1880-talet även försök att destillera skiffern. Det tillgick på så sätt att ”fyra långa 4-tums gjutjärnsrör sammanskruvades och det ena ändröret fylldes med skiffer och tillslöts väl. Över de tre följande rören anordnades en träränna genom vilken vattnet leddes från en bäck, vilket fick nedsila över rören. Därpå uppgjordes eld under det med skiffer fyllda röret och ett dricksglas placerades under det sista öppna röret. Efter en stunds väntan började oljan komma och droppa ned i glaset”. Uppmuntrad av dessa lyckade försök gick Kylberg vidare i sin strävan att söka finna en lösning i oljefrågan. Kylberg hade länge tänkt på att få bränslematerialet underställt sakkunnig prövning och omdöme. Han hade tur, ty på sommaren 1889 fick Kinnekulle besök av den bekante värmeingenjören E A Wiman, som han anhöll om ett besök av. Wiman inställde sig och blev mycket överraskad över vad han fick se, varför han stannade över ett par dagar och följde med stegrad intresse eldningsfrågan samt gjorde sig bekant med skifferlagringen mm. På hans rekommendation skickade Kylberg upp ett parti skiffer till Stockholm för undersökning. På Wiklundska verkstaden på Kungsholmen anordnades försök i något större skala. Tillsammans med egna undersökningar och experiment kom man fram till att skiffern på Gössäter vid upprepade försök framställde 8-procentig råolja. Vid ytterligare undersökningar på olika laboratorier i Stockholm framkom samma resultat beträffande oljehalten. Härtill framkom att vid råoljans fraktionering (skilja på olika ämnen) serier av mycket löftesrik beskaffenhet framställdes. Vad gällde arbetskostnaderna vid anskaffning av råmaterialet, så skulle dessa ställa sig betydligt förmånligare än vid den skotska oljeindustrin.

Wiman hjälpte nu Kylberg med att göra upp ett projekt för ett affärsföretag upptagande kalktillverkning, stembearbetning och framställning av olja. Det bedömdes härvid att avdelningen för oljetillverkning med all sannolikhet skulle komma att göra företaget fruktbarande. Projektet underkastades granskning av fackmän och ansågs efter en viss omarbetning för ett omsorgsfullt beräknat och väl planerat förslag, varpå med trygghet ett aktiebolag kunde bildas. Det skedde också genom bildandet av Gössäters aktiebolag med Kylberg som verkställande direktör.

Enlig uppgift i ortspressen föreslogs bolagets aktiekapital till 350 000 . På sommaren 1890 påbörjades en hel del förarbeten.

Vid denna tid fick Kylberg besök av ingenjör Robert Lidander, som vistats i Ryssland ett trettiotal år och som väl kände till oljeförrättningarna i Baku. Även i övrigt ansågs han som en mångsidig, erfaren och skicklig ingenjör. Denne blev intresserad av uppslaget på Gössäter och tillrådde Kylberg att översända alunskiffer till professor Beilstein i dåvarande Petersburg för undersökning, vilket Kylberg gjorde. Efter någon månad kom det från Beilstein ett analysprotokoll jämte fraktionerad olja av olika specifika vikt samt uttalande om de olika fraktionernas beskaffenhet och värde i jämförelse med Bakunaftan och av denna vid fraktioneringen erhållna produkter. Allt visade sig vara ganska överensstämmande med tidigare gjorda beräkningar för det uppställda affärsprojektet. Ett ton råolja kunde ej beräknas under ett värde av cirka 80 kronor, för vars framställning av råmaterial icke behövde uppgå till mer än ca 7 kronor.

Efter dessa lugnande besked kände sig bolaget tryggt och färdigt att gå i författning om anordningar för driften. Kylberg anmodade Liander att resa över till Skottland för att där studera oljeindustrin och sedan lämna en redogörelse, Liander kände till att det i Paisley tillverkades en sorts rörlig retort (destillationsapparat) för torrdestillation., som vunnit erkännande, varför han även fick göra sig underrättad om denna. Efter återkomsten från sin resa på olika platser i Skottland, där oljetillverkning bedrevs i stor skala, jämte besök i Paisley, förordade Liander på det livligaste Paileyretorten. Vid styrelsesammanträde beslöts att beställa en sådan. Den kom frampå senhösten och uppsattes av konstruktören ingenjör Haig i Paisley.